

De logica van *Lindeteves*; zijn de regels over internationaal derdenbeslag wel adequaat?

Jeroen van Hezewijk* en Cathalijne van der Plas**

Abstract

Receivables and other debts owed to a party (e.g., wages, bank balances, etc.) are part of that party's assets. As such, other parties may seek to have recourse to those assets in the context of (pre- or post-) judgment enforcement efforts. In an international context, this presents various legal challenges. This article investigates these challenges by mapping out which (private and public law) interests are at stake when considering the attachment or garnishment of receivables/debts in an international context. It then reviews the Dutch doctrine and case law, in particular the leading 1954 Supreme Court precedent Lindeteves/Meilink. It assesses whether the Dutch legal rules adequately address the interests that they purport to protect.

The authors conclude that public international law concerns that are sometimes voiced, in particular the so-called 'principle of territoriality', do not substantially restrict the Dutch practice of allowing attachments of and enforcement against (certain) international receivables/debts.

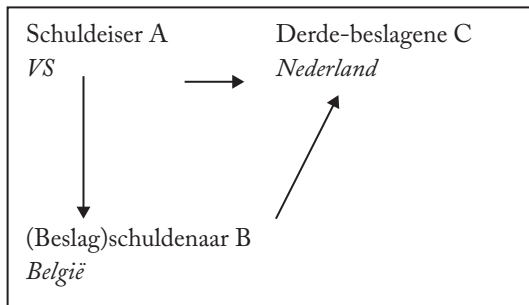
The interest of protecting the third-party debtors (i.e., the debtors under the debt that is to be attached) against unfair prejudice (in particular the risk that they might be forced to pay twice: once to the judgment creditor and once to their original creditor, the judgment debtor) is not necessarily optimally served by the Dutch practice. The authors conclude that the Dutch practice is, in some respects, over-protecting and, in other respects, under-protecting the third party. Therefore, certain aspects of the current Dutch framework could be tweaked or reconsidered.

1. Inleiding

Met enige regelmaat wordt in Nederland derdenbeslag gelegd onder internationaal opererende (financiële) ondernemingen ten laste van andere (vaak ook internationale) partijen. Bijvoorbeeld: Amerikaans bedrijf A heeft een (al dan niet vermeende) vordering op Belgisch bedrijf B en weet dat een in Nederland gevestigd bedrijf (C) nog geld verschuldigd is aan B (bijvoorbeeld omdat dat Nederlandse bedrijf C een internationaal opererende bank is waar B een positief saldo aanhoudt).

* Mr. Jeroen K. van Hezewijk is onderzoeker/promovendus aan de Radboud Universiteit te Nijmegen en voormalig advocaat.

** Prof. mr. Cathalijne G. van der Plas is hoogleraar IPR aan de Universiteit Leiden en advocaat bij JahaeRaymakers te Amsterdam.

Derdenbeslag op vorderingen¹ is in zijn algemeenheid al een enigszins bijzondere rechtsfiguur. Een derde (vaak een financiële instelling, maar het kan ook bijvoorbeeld een handelspartner of werkgever zijn) wordt onvrijwillig betrokken bij een geschil tussen twee andere partijen, puur omdat hij geld (of iets anders) verschuldigd is aan een van hen.

Vanuit vermogensrechtelijk perspectief is een en ander nog niet zo bijzonder. De vordering van B op C is simpelweg een vermogensbestanddeel van B. Naar Nederlands recht staat een schuldenaar krachtens de (hoofd)regel van artikel 3:276 BW met zijn hele vermogen in voor zijn schulden. Dus de schuldeisers van B kunnen zich verhalen op zijn vordering op C.

De werkelijkheid is echter complexer. Zoals reedsesignaleerd, wordt de derde onvrijwillig betrokken bij het geschil tussen A en B. Hij krijgt een deurwaarder op bezoek, die hem bevel doet om hetgeen hij aan B verschuldigd is onder zich te houden² en binnen 14 dagen verklaring te doen van het verschuldigde.³ Als C verzuimt die verklaring te doen, kan hij zelf aansprakelijk worden voor *de hele schuld* van B aan A.⁴ Ook kan C door de beslaglegger in rechte betrokken worden om te doen vaststellen wat C aan B verschuldigd is en tot betaling daarvan aan de deurwaarder veroordeeld worden.⁵

Reeds in een puur Nederlandse kwestie is de positie van de derde-beslagene dus niet vrij van complicaties en risico's. De situatie wordt echter nog een slag gecompliceerder als zij internationaal wordt. Zowel de drie betrokken partijen als het vermogensbestanddeel dat onderwerp is van het beslag (de vordering) kunnen zich in verschillende jurisdicties bevinden en onderworpen zijn aan verschillende rechtssystemen.

In dit artikel beschouwen wij het (Nederlandse) derdenbeslag in internationaal perspectief. De 'spelregels' daarover zijn voor het grootste deel niet gecodificeerd en moeten worden afgeleid uit een combinatie van jurisprudentie, internationaal publiekrecht en nationaal en internationaal privaatrecht.

1 De mogelijkheid van derdenbeslag is niet beperkt tot beslag op vorderingen; ingevolge artikel 475 Rv kunnen ook roerende goederen die aan de beslagene toebehoren, maar bij een derde berusten, beslagen worden. Waar wij in het vervolg van dit artikel spreken over derdenbeslag hebben wij steeds het oog op derdenbeslag op vorderingen.

2 Art. 475 lid 1, onder a Rv.

3 Art. 476a Rv.

4 Art. 477a lid 1 Rv.

5 Art. 477a lid 2 resp. lid 4 Rv.

2. (On)mogelijkheden van internationaal derdenbeslag volgens de Hoge Raad

Zoals hierboven benoemd, kan een derdenbeslag op meerdere manieren ‘internationaal’ zijn. Wanneer kan via de Nederlandse rechter plus deurwaarder (bij conservatoir derdenbeslag) of via een Nederlandse deurwaarder (bij executoriaal derdenbeslag) derdenbeslag gelegd worden in een grensoverschrijdende situatie?

In 1954 moest de Hoge Raad oordelen over derdenbeslag in internationaal perspectief. Dit leidde tot een arrest dat tot op de dag van vandaag geldt als maatgevend: *Lindeteves/Meilink*.⁶ In dat geval ging het om de vraag of via een Nederlands derdenbeslag beslag gelegd kon worden op loon dat door de ((mede) in Nederland gevestigde) N.V. Lindeteves in Indonesië moest worden uitbetaald aan een zekere Dekkers. Het beslag diende tot verhaal voor de (Nederlandse) executoriale titel tot betaling van alimentatie die Dekkers’ gewezen echtgenote, mevr. Meilink, tegen hem had verkregen.

De Hoge Raad oordeelde:

‘O. (...) dat het Hof, uit hoofde van den aard van het derdenbeslag aannemend, dat, in afwijking van hetgeen in het algemeen van executie-maatregelen geldt, een derdenbeslag ook ten aanzien van een buitenlands vermogensbestanddeel kan worden gelegd, zulks kennelijk hierop grondt dat aan een hier te lande wonend persoon door den Nederlandsen rechter bevoegdelyk een bevel tot een buiten Nederland te verrichten handeling kan worden gegeven; dat een zodanig bevel, in het bijzonder aan Nederlanders, rechtens niet onbestaanbaar is, maar de door het Hof daaruit voor het derden-beslag getrokken conclusie toch alleen zou kunnen worden aanvaard, voorzover vaststaat, dat ter plaatse, waar de betaling ingevolge dit beslag zou moeten geschieden, door het gezag aldaar dit derden-beslag wordt erkend des, dat de hier te lande beslagene daar het beslag en het daaruit voortvloeiend bevel in rechte als verweermiddel tegen een aanspraak van zijn schuldeiser op voldoening van de vordering waarop het beslag betrekking heeft, kan doen gelden.’

Ofwel (in hedendaags Nederlands): als de derde in Nederland woont, is derdenbeslag ook mogelijk op (betalings)verplichtingen die die derde in het buitenland aan de beslagschuldenaar moet voldoen, mits vaststaat dat de derde het Nederlandse beslag kan invoeren als verweermiddel als hij in dat buitenland in rechte tot betaling wordt aangesproken.

De Hoge Raad begrenst hiermee tot op zekere hoogte de mogelijkheden van internationaal derdenbeslag zoals wij die hiervoor weergaven. Het lijkt er immers op dat de Hoge Raad de gevallen van ‘internationaal’ derdenbeslag beperkt tot die situaties waarin ‘aan een hier te lande wonend persoon’ bevel gedaan kan worden tot – kort gezegd – medewerking aan het derdenbeslag. Dat beperkt het aantal gevallen van ‘internationale derdenbeslagen’ aanzienlijk. Weliswaar is het nog steeds mogelijk dat beslaglegger A, beslagene B en de beslagen vordering zich allemaal buiten Nederland (en mogelijk ook weer in evenzovele verschillende landen) bevinden, maar doordat de derde hier in Nederland woonplaats moet hebben, worden de problemen van grensoverschrijdend derdenbeslag behoorlijk beperkt, zoals hierna zal blijken.

Aangenomen wordt wel dat onder hen die woonplaats hebben in Nederland ook moeten worden begrepen (buitenlandse) vennootschappen die hier een filiaal hebben (art. 1:14 BW),

6 HR 26 november 1954, ECLI:NL:HR:1954:13, NJ 1955/698 m.nt. D.J. Veegens, p. 1251 l.k.

doch dan slechts voor die kwesties (i.c. dus voor die schulden) die dat filiaal betreffen.⁷ In dit verband valt wel op dat de Hoge Raad – anders dan het Hof – aan het criterium ‘hier te lande wonende personen’ toevoegt: ‘in het bijzonder (...) Nederlanders’. Wij komen daar later nog kort op terug.

3. Normatief kader

Alvorens de door de Hoge Raad geformuleerde regel nader onder de loep te nemen, onderzoeken we waar deze vandaan komt. Met andere woorden: welke beginselen liggen ten grondslag aan het oordeel van de Hoge Raad?

Het antwoord op die vraag lijkt tweeledig.

Enerzijds speelt hier het zgn. territorialiteitsbeginsel. Verheul verwoordt dat als volgt: ‘Krachtens het territorialiteitsbeginsel kan slechts beslag gelegd worden op zaken die zich op het territoir van de staat bevinden, welks wet wordt toegepast.’⁸

Het territorialiteitsbeginsel is een product van het volkenrecht. Kort gezegd is de redenering erachter: beslaglegging is een vorm van uitoefening van overheidsdwang/overheidsmacht ten aanzien van goederen. Respect voor de soevereiniteit van andere staten brengt mee dat de ene staat geen overheidsmacht mag uitoefenen op het territoir van de andere en dat (dus) alleen op zijn eigen territoir mag doen.

In hoeverre Nederland beslag kan toestaan in grensoverschrijdende casus, kan dus onderzocht worden aan de hand van dit beginsel. Daarbij doet zich, zoals we zullen zien, in het bijzonder het probleem voor dat onstoffelijke goederen – anders dan zaken – geen eenduidige locatie hebben.

Anderzijds speelt hier de positie van de derde-beslagene. Zowel nationaal als internationaal wordt breed onderkend dat bij een derdenbeslag de derde bescherming behoeft. Hij is immers, zoals opgemerkt, geen partij bij het onderliggende geschil en wordt slechts (onvrijwillig) daarin betrokken, enkel doordat hij toevallig de gedaagde nog iets verschuldigd is. Broekveldt heeft dit de ‘*non peius*-regel’ genoemd (de derde mag door het beslag ‘niet slechter’ af worden), hoewel dat geen internationaal geaccepteerde term is.⁹

Wij onderzoeken in hoeverre de regel die de Hoge Raad in *Lindeteves* geformuleerd heeft, geschikt is om deze twee beginselen te dienen.¹⁰

7 Zie C.A. Oudshoorn, *Grensoverschrijdend bankbeslag op geldvorderingen vanuit Nederlands perspectief* (diss. Rotterdam), Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 156-157, onder verwijzing naar Asser/Kramer & Verhagen (thans) 10-III 2022/376 en B.J. van het Kaar, ‘Grenzen aan beslaglegging in Europa’, *NIPR* 2009, Afl. 2, p. 139. Zie in die zin ook: Rb. Amsterdam 20 april 2021, ECLI:NL:RBAMS:2021:2190, r.o. 4.8.

8 J.P. Verheul, *Aspekten van Nederlands internationaal beslagrecht* (diss. Amsterdam VU), Deventer: Kluwer 1968, p. 27.

9 L.P. Broekveldt, *Derdenbeslag* (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. I) (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2003, par. 1.2 en uitgebreider par. 5.2.2.

10 Bij de vraag wanneer de Nederlandse rechter in een internationale context tot derdenbeslag kan overgaan, speelt ook de internationaal-privaatrechtelijke bevoegdheid van de rechter. Hoewel er wel enige raakvlakken zijn tussen de internationaal publiekrechtelijke en internationaal privaatrechtelijke beperkingen, laten we de internationaal privaatrechtelijke bevoegdheid voor dit artikel buiten beschouwing. Zie daarover o.a. Oudshoorn 2018, hoofdstuk 5 (zie noot 7).

Ons onderzoek is deels geïnspireerd en gebaseerd op het onderzoek en de bevindingen van Tanja Domej, die in 2016 een rechtsvergelijkende studie publiceerde naar grensoverschrijdend derdenbeslag.¹¹

4. Eerste norm: territorialiteitsbeginsel

Beschouwen we de regel van *Lindeteves* eerst in het licht van het territorialiteitsbeginsel. Om te beoordelen of de regel adequaat tegemoetkomt aan dat beginsel en de grenzen die het stelt, moeten we eerst nader onderzoeken wat het beginsel precies inhoudt.

4.1 Het territorialiteitsbeginsel in de Nederlandse rechtspraak

Het territorialiteitsbeginsel – in ieder geval in de context van internationale beslaglegging en executie – is een niet heel scherp gedefinieerd beginsel, laat staan dat er een duidelijke bron in het internationaal publiekrecht voor gegeven wordt.

In de Nederlandse literatuur en jurisprudentie treffen we allerlei verschillende formuleringen aan. We zagen al de formulering van Verheul. In het eerdere arrest *Amsterdamsche Bank/Ontvanger* uit 1932 kwam de Hoge Raad ook niet verder dan de (door hem impliciet onderschreven) regel dat ‘beslag slechts territoriaal [kan] werken’ en ‘toepassing van maatregelen ter executie van (...) dwangbevelen buiten de grenzen des lands’ niet mogelijk is.¹²

Maar in *Lindeteves* neemt de Hoge Raad, in navolging van het Hof, in feite een uitzondering aan op het territorialiteitsbeginsel zonder dat beginsel zelf echt te formuleren: ‘dat, in afwijking van hetgeen in het algemeen van executiemaatregelen geldt, een derdenbeslag ook ten aanzien van een buitenlands vermogensbestanddeel kan worden gelegd’. Kennelijk geldt, naar wij aannemen ingevolge het territorialiteitsbeginsel, dat ‘in het algemeen’ geen verhaal kan worden genomen op een ‘buitenlands vermogensbestanddeel’, maar lijdt dit in geval van derdenbeslag uitzondering onder de door de Hoge Raad vervolgens geformuleerde omstandigheden.

Hier stuiten we op een belangrijk thema bij de beoordeling van internationale derdenbeslagen op vorderingen: het probleem van de lokalisatie van het beslagobject (en ook van de ‘beslaghandeling’). Bij zaken is eenvoudig te bepalen of zij zich in het territoir van een staat bevinden, maar bij vorderingen hangt dat af van de vraag waar we die vordering lokaliseren. Aangezien een vordering een onstoffelijk goed is, is in feite iedere lokalisatie daarvan een juridische en normatieve ‘fictie’.¹³ Of, om met Van Brakel te spreken, een kwestie van ‘veelal achter beeldspraak verborgen willekeur’.¹⁴

In 1999 kwam het territorialiteitsbeginsel opnieuw aan de orde in een Antilliaanse zaak over beslaglegging op aandelen op naam in een buitenlandse vennootschap (i.c. een vennootschap

11 T. Domej, *Internationale Zwangsvollstreckung und Haftungsverwirklichung*, Tübingen: Mohr Siebeck 2016.

12 HR 20 mei 1932, ECLI:NL:HR:1932:127, *NJ* 1932, p. 1448, op p. 1458, l.k.

13 Domej 2016, p. 231 e.v. (zie noot 11).

14 S. van Brakel, *Grondslagen en beginselen van Nederlands internationaal privaatrecht*, Zwolle: Tjeenk Willink 1953, p. 205.

naar het recht van Vanuatu).¹⁵ Daarbij spelen soortgelijke kwesties als bij derdenbeslag op een vordering, nu ook een aandeel in feite een onstoffelijk goed is zonder eenduidige fysieke locatie.

In zijn conclusie voor het arrest schrijft A-G Strikwerda weliswaar: ‘Het territorialiteitsbeginsel staat centraal in het internationale beslagrecht’,¹⁶ maar vervolgens blijkt dat hij, de Hoge Raad en annotatoren Vlas en Van Solinge ieder andere opvattingen hebben over wat dat beginsel dan (in casu) inhoudt, waarbij overigens geen van de vier volkenrechtelijke argumenten of bronnen aanvoert.

De Nederlandse jurisprudentie helpt ons dus niet veel verder, nog los van het feit dat Nederlandse nationale jurisprudentie per definitie niet doorslaggevend kan zijn voor zover het gaat om een internationaal publiekrechtelijk vraagstuk.

Wij onderzoeken daarom het internationaal publiekrechtelijke territorialiteitsbeginsel om te bezien of (en zo ja, hoe) dit beginsel de bevoegdheid van de Nederlandse rechter begrenst om grensoverschrijdend (derden)beslag te (laten) leggen.

4.2 Internationaalrechtelijke analyse van het territorialiteitsbeginsel

Bij onderzoek naar het territorialiteitsbeginsel in volkenrechtelijke zin, blijkt dat van een strikt algemeen territorialiteitsbeginsel eigenlijk nooit sprake is geweest.

In het huidige internationale publiekrecht worden de bevoegdheden van staten wel in drie categorieën onderverdeeld:¹⁷

- ‘*Jurisdiction to prescribe*’

Hierbij gaat het om de bevoegdheid van een staat om regelgevend op te treden en zijn bevoegdheid om die regels een gelding te geven die de landsgrenzen overschrijdt. In beginsel richt dit beginsel zich tot de wetgever, maar ook rechters kunnen door interpretatie invulling geven aan de grensoverschrijdende toepassing van nationale regelgeving.

- ‘*Jurisdiction to adjudicate*’

Hierbij gaat het om de bevoegdheid van een staat om internationale kwesties te onderwerpen aan zijn rechtspraak.

- ‘*Jurisdiction to enforce*’

Dit betreft de vraag waar en hoe de staat dwangmiddelen mag toepassen, met name om nakoming van uitspraken van zijn rechterlijke instanties af te dwingen.

Voor elk van deze drie bevoegdheden kan de vraag gesteld worden in welke mate die ‘grensoverschrijdend’ mag worden uitgeoefend.

Ten aanzien van de eerste twee zijn de internationale spelregels ‘fuzzy’. Duidelijk is dat enige vorm van grensoverschrijdend optreden daar niet ongeoorloofd is, maar de grenzen daaraan zijn niet eenduidig. Duidelijk is ook dat er – zonder schending van internationaal recht – overlappende jurisdictie kan zijn om regels te stellen of kwesties te berechten. In beginsel hard is wel de

¹⁵ HR 19 maart 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZC2875, *NJ* 2000/99 m.nt. P. Vlas; *JOR* 1999/104 m.nt. G. van Solinge.

¹⁶ Par. 28 van zijn conclusie.

¹⁷ Zie C. Ryngaert, *Jurisdiction in international law*, Oxford: OUP 2015, p. 9-10.

regel over ‘*jurisdiction to enforce*’: gij zult geen (overheids)dwang uitoefenen op het grondgebied van een andere staat.¹⁸

Het derdenbeslag kan in zijn algemeenheid wellicht worden gezien als een combinatie van ‘prescriptie’ (*prescription*) en ‘executie’ (*enforcement*). Enerzijds wordt het gedrag van de beslagene B en de derde C gereguleerd; zij worden onderworpen aan een regel die hen verbiedt over het beslagen goed te beschikken resp. gebiedt het onder zich te houden. Anderzijds oefent de staat/rechter dwang uit over een bepaald goed opdat het onderwerp kan worden gemaakt van uitwinning.

4.2.1 ‘*Jurisdiction to prescribe*’

Ten aanzien van de ‘*jurisdiction to prescribe*’ wordt of werd – ook in het kader van derdenbeslag – wel het beginsel gehanteerd dat staten niet de gedragingen zouden moeten (willen) reguleren van vreemdelingen die zich niet binnen hun jurisdictie bevinden.¹⁹ In dat licht moet misschien de toevoeging van de Hoge Raad worden gezien dat er (onder voorwaarden) geen bezwaar is om *met name aan Nederlanders* een bevel te doen om *in het buitenland* gelden onder zich te houden; daarmee wordt immers dat beginsel niet geschonden.

Die regel lijkt echter geen duidelijke volkenrechtelijke basis te hebben en wordt in ieder geval tegenwoordig als te absoluut gezien.²⁰ Onderkend wordt dat staten wel degelijk een legitiem belang kunnen hebben gedragingen in het buitenland te (willen) reguleren (ook van buitenlanders), bijvoorbeeld omdat die gevolgen kunnen hebben in de eigen staat.²¹

Domej beweert zelfs dat de moderne opvatting is dat soevereiniteitsschendingen zich bij ‘*prescriptive jurisdiction*’ niet snel voor zullen doen. Iedere staat is immers heer en meester op zijn eigen grondgebied en pogingen van andere staten om voorschriften uit te vaardigen met gelding op vreemd grondgebied kunnen dus per definitie niet meer zijn dan dat: *pogingen*. Iedere soevereine staat kan immers zelf bepalen in hoeverre hij zich iets aan die pogingen gelegen laat liggen.²²

Een mooie illustratie van deze manier van denken over ‘grensoverschrijdende bevoegdheid’ is het insolventierecht.²³ De Nederlandse lijn is dat *een Nederlands faillissement* universele werking heeft, dus zich in beginsel ook uitstrekt tot buitenlandse vermogensbestanddelen van de failliet. Dat geldt ook, aldus de Hoge Raad,

18 Domej 2016, p. 184–185 (zie noot 11); Ryngaert 2015, p. 9 (zie noot 17).

19 Vgl. de Engelse jurisprudentie: Lord Hoffman stelde in *Mackinnon v Donaldson, Lufkin and Jenrette Securities Corp.* [1986] Ch. 482 p. 493: ‘*In principle and on authority it seems to me that the court should not, save in exceptional circumstances, impose such a requirement [het ging om het verstrekken van documenten die zich in het buitenland bevonden, JKvH/CGvdP] upon a foreigner, and, in particular, upon a foreign bank. The principle is that a state should refrain from demanding obedience to its sovereign authority by foreigners in respect of their conduct outside the jurisdiction.*’ Toegepast op internationaal derdenbeslag door de House of Lords in *Société Eram Shipping Co. v Hong Kong and Shanghai Banking Corp.* [2003] UKHL 30.

20 Domej 2016, p. 212 (zie noot 11).

21 Bijvoorbeeld met betrekking tot het mededingingsrecht wordt vrij breed geaccepteerd dat gedragingen van buitenlanders in het buitenland die effect hebben in de VS of de EU wel degelijk gereguleerd mogen worden. Zie Ryngaert 2015, par. 3.6 (zie noot 17).

22 Domej 2016, p. 224 (zie noot 11).

23 Ibid., p. 225. Zie hierover voor Nederland: D. Beunk, *GS Faillissementswet*, Tiende afdeling Fw, aant. 2–4.

‘al moge de Nederlandse Overheid, die slechts binnen eigen gebied souverain is, niet bij machte zijn aan de in Nederland uitgesproken faillietverklaring ten aanzien van het buiten de Nederlandse grenzen gelegen vermogen van den gefailleerde werking te verzekeren en al kan alleen de buitenlandse Overheid over deze werking binnen zijn rechtsgebied beslissen (...)’.²⁴

Tegelijkertijd maakt de Hoge Raad gebruik van precies diezelfde gedachtegang om voor *buitenlandse faillissementen* te oordelen dat vermogensbestanddelen die zich in Nederland bevinden, niet vallen onder buitenlands faillissementsbeslag.²⁵

Met andere woorden: het levert geen inbreuk op de soevereiniteit van andere staten op om te pretenderen dat je maatregelen kunt nemen met grensoverschrijdend effect, want uiteindelijk is het aan die andere staten om aan jouw poging tot ingrijpen wel of geen gevolg te geven.

Toch (b)lijkt die redenering iets te eenvoudig. Zo kunnen staten proberen om hun grensoverschrijdende pretenties kracht bij te zetten door daaraan *binnenlandse* gevolgen te verbinden voor internationale partijen die de ‘regels’ overtreden. Bekend is de discussie over grensoverschrijdende *discovery*-verplichtingen in Amerikaanse rechtszaken. Kort gezegd vinden Amerikaanse rechtbanken dat partijen bij een aldaar aanhangig geschil bevolen kan worden documenten (en getuigen) beschikbaar te maken die zich in het buitenland bevinden (zonder gebruik te maken van daarvoor beschikbare kanalen als het Haags Bewijsverdrag of de rogatoire commissie). De gevolgen van het niet voldoen aan een dergelijke verplichting (kunnen) zijn dat de partij een boete krijgt wegens *contempt of court*.²⁶

Dit ‘veroorzaakt evident [publiekrechtelijk-]jurisdictionele kwesties’ omdat de VS zo ‘documenten die zich in het buitenland bevinden onderwerpen aan hun wetten en procedures’, aldus Ryngaert.²⁷

Dit is onder andere problematisch omdat die documenten – of in ieder geval de verstrekking daarvan – ook onderworpen (kunnen) zijn aan nationale wetgeving in hun ‘thuisstaat’.²⁸ Op die manier ontstaat er dus overlappende en mogelijk conflicterende (*prescription*) jurisdictie.

Een bepaalde parallel met het grensoverschrijdend derdenbeslag dringt zich wel op, zij het dat daarvoor een (waarde)oordeel nodig is over de vraag waar de vordering zich bevindt. Als men van oordeel zou zijn dat een bepaalde vordering zich in het buitenland bevindt, is de situatie niet zo heel anders dan bij de *discovery*. De Nederlandse rechter onderwerpt een goed dat in het buitenland is aan zijn wetten en procedures, terwijl dat goed (wellicht) ook al onderworpen is aan (mogelijk conflicterende) wetten en regels in dat buitenland. Zowel de verklaringplicht als de plicht het goed onder zich te houden, kunnen de derde-beslagene mogelijk in strijd brengen met diens (al dan niet publiekrechtelijke) verplichtingen onder buitenlands recht.

24 HR 15 april 1955, ECLI:NL:HR:1955:21, NJ 1955/542 m.nt. J.H. Beekhuis, p. 949 r.k.

25 HR 31 mei 1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC2091, NJ 1998/108, m.nt. T.M. De Boer; JOR 1996/75, m.nt. P.M. Veder; AA 1997/0233, m.nt. P. Vlas (*De Vleeschmeesters*).

26 Zie voor een uitgebreidere beschrijving C.G. van der Plas, *De extraterritoriale reikwijdte van de exhibitieplicht bij banken* (Offerhaus-serie), Den Haag: Boom 2014, hoofdstuk 4.

27 Ryngaert 2015, p. 89 (zie noot 17) (*‘While the former method, based on international cooperation, does not raise jurisdictional issues, the latter clearly does: court orders to produce foreign-based documents subject such documents to the laws and procedures of a State other than the State where they are located.’*).

28 Ryngaert 2015, p. 90 (zie noot 17); Van der Plas 2014, hoofdstuk 4, *passim* (zie noot 26).

De ‘oplossing’ voor de botsende aanspraken op prescriptieve jurisdictie wordt – met name in de VS en Engeland – wel gezocht in *comitas* en een daarmee samenhangende belangenafweging.²⁹ Zo bevat de zgn. *Restatement (Third) of Foreign Relations Law of the United States*³⁰ onder paragraaf 403 een bepaling die stelt dat zelfs als er internationaalrechtelijk voldoende basis voor ‘*jurisdiction to prescribe*’ is, daarvan geen gebruik gemaakt zou moeten worden als dat ‘*unreasonable*’ is. De *Restatement* noemt vervolgens een aantal gezichtspunten om te bepalen wanneer dat het geval is, waarbij zowel de band van de betrokken persoon met de vreemde jurisdictie als het belang van die vreemde jurisdictie een rol spelen.³¹

Hoewel er in continentaal Europa (meer) weerstand bestaat tegen rechterlijke toepassing van *comitas* en (volkenrechtelijke) belangenafweging (omdat dit gezien wordt als een kwestie van internationale betrekkingen die niet bij de rechterlijke macht gelegd zou moeten worden), signaleert Ryngaert toenemende acceptatie van dat idee.³²

In die context zouden de persoon van de derde-beslagene (is het een buitenlandse rechtspersoon? is het een aldaar gereguleerde instelling?) en de aard van het mogelijke reguleringsconflict (wat voor regel zou de derde eventueel overtreden door mee te werken aan het beslag en hoe belangrijk is die regel voor de vreemde staat; regels van bankregulering of van arbeidsrecht zijn wellicht gewichtiger dan puur verbintenissenrechtelijke regels) meegewogen kunnen worden bij de beantwoording van de vraag of internationaal derdenbeslag op basis van *comitas*-overwegingen al dan niet zou moeten worden toegestaan in een bepaalde casus.

Domej is strenger in de leer en stelt dat, nu het volkenrecht geen harde beperkingen stelt aan de prescriptieve jurisdictie (zolang de regelgevende staat maar een redelijk belang heeft bij het reguleren), de volkenrechtelijke analyse ophoudt en het puur aan het nationaal recht van iedere staat is om mogelijke conflictsituaties te adresseren.³³

4.2.2 ‘*Jurisdiction to enforce*’

Zoals hiervoor opgemerkt, zijn de regels omtrent ‘*jurisdiction to enforce*’ strenger: er geldt een algemeen verbod om in het buitenland staatsdwang toe te passen. Die strenge territorialiteitseis geldt in ieder geval waar het gaat om fysieke activiteiten van (vertegenwoordigers van) het ene land op het grondgebied van het andere land.³⁴

29 Zie voor Engeland *Derby & Co Ltd v Weldon* (Nos 3 & 4) [1990] Ch. 65, 82 (Lord Donaldson of Lynton MR) (*‘considerations of comity require the courts of this country to refrain from making orders which infringe the exclusive jurisdiction of the courts of other countries’*) (over *Mareva* injunctions), aangehaald in de context van derdenbeslag in *Masri v Consolidated Contractors Int (UK) Ltd* (No 2) (CA) [2009] 2 WLR (Lawrence Collins LJ).

30 *Restatement of the Law Third: The Foreign Relations Law of the United States*, St. Paul, Minn.: American Law Institute 1987. De *Restatements* zijn weergaves van de stand van het recht van de Verenigde Staten, uitgegeven door het American Law Institute. Zij hebben geen formele status maar zijn wel gezaghebbend.

31 Van der Plas 2014, p. 32-35 (zie noot 26), beschrijft een voorbeeld van de toepassing van die gezichtspunten onder de vlag van *comitas* (*In re Chevron Corp.*, 2012 WL 3636925 (S.D. Fla. 12 juni 2012)).

32 Ryngaert 2015, p. 180 (ten aanzien economische regulering) (zie noot 17).

33 Domej 2016, p. 173, 264-65 (zie noot 11).

34 *Ibid.*, p. 185.

Maar daarvan is bij (internationaal) derdenbeslag op vorderingen geen sprake. Onduidelijk is – volgens Domej – of de ‘*jurisdiction to enforce*’ bij beslag en executie van onstoffelijke goederen überhaupt in *Frage* komt, nu daarbij – anders dan bij het fysiek in beslag nemen en executoriaal verkopen van zaken – geen fysieke activiteit van de overheid ten aanzien van een goed plaatsheeft.³⁵

Wie *enforcement* breed wil opvatten en alle daden wil laten omvatten die ‘functioneel de executie dienen’,³⁶ komt in het troebele water van de lokalisatie van de relevante dwanguitoefening bij beslag op onstoffelijke objecten. Wordt de (relevante) overheidsdwang uitgeoefend op het goed (en waar is dat te situeren?),³⁷ op de beslagene B (wiens goed in beslag genomen wordt)³⁸ en/of op de derde C (die bevel gedaan wordt en die het goed onder zich moet houden)?³⁹ In internationaal-publiekrechtelijke context bestaat geen overeenstemming over die lokalisatie.⁴⁰

We merken in dit verband ook op dat de Hoge Raad in *Lindeteves* – in navolging van het Hof – in feite om het probleem van mogelijk grensoverschrijdende *in rem* executie heenloopt door zich niet af te vragen (althans niet doorslaggevend te vinden) waar de relevante (loon)vordering gesitueerd moet worden, maar in plaats daarvan sterk focust op het *in personam* element van derdenbeslag door vast te stellen dat de N.V. Lindeteves (mede) in Nederland gevestigd is en haar daarom een bevel gegeven kan worden om iets te doen of te laten, ook al moet dat doen of laten in het buitenland geschieden.⁴¹ Maar de Hoge Raad had hetzelfde resultaat kunnen bereiken door bijvoorbeeld te bepalen dat een vordering geacht wordt zich te bevinden ter woonplaats van de schuldenaar, waardoor hij de vordering van Dekkers in Nederland had kunnen situeren.⁴²

Zodoende zou toepassing van de heldere regel die ‘*jurisdiction to enforce*’ beperkt tot het eigen territoir weer afhangen van de specifieke technisch-juridische manier waarop in ieder land een derdenbeslag wordt geëffectueerd en/of de (grotendeels ‘fictieve’ en op nationale opvattingen gebaseerde) lokalisatie van het in beslag nemen van een vordering. Op die basis valt geen afbakenend principe te formuleren waarover volkenrechtelijk overeenstemming bestaat.⁴³ In afwezigheid van internationale overeenstemming kan het volkenrecht dus in deze context niet of nauwelijks effectieve beperkingen stellen.

4.2.3 Conclusies over het territorialiteitsbeginsel

Linksom en rechtsom lijkt er volkenrechtelijk niet snel een probleem te zijn met het grensoverschrijdende derdenbeslag. Er is geen algemeen territorialiteitsbeginsel dat van toepassing is op

35 Ibid., p. 185.

36 Ibid., p. 185.

37 Zie daarover *ibid.*, p. 218 e.v.

38 Ibid., p. 173 e.v.

39 Ibid., p. 177 e.v.

40 Ibid., p. 233-234.

41 Zie daarover ook Oudshoorn 2018, p. 174 (zie noot 7).

42 B. Boersma & N.W.M. van den Heuvel, ‘Derdenbeslag in internationaal perspectief’, *WPNR* 6785/113 (2009), par. 3, stellen deze methode van lokalisatie van vorderingen voor.

43 Domej 2016, p. 238-239 (zie noot 11).

derdenbeslag; het derdenbeslag kan worden beoordeeld vanuit het perspectief van ‘*jurisdiction to prescribe*’ en ‘*jurisdiction to enforce*’. Daarbij blijkt:

- De regels omtrent ‘*jurisdiction to prescribe*’ zijn niet scherp omlijnd en tamelijk permissief zolang er maar een redelijk belang bestaat voor een staat om prescriptief op te treden, wat ook bij derdenbeslag al snel het geval zal zijn.
- Hoogstens kan uit oogpunt van *comitas* rekening worden gehouden met belangen van andere staten als het derdenbeslag ingrijpt op partijen en rechtsrelaties waarbij andere staten een legitiem belang hebben.
- De regels omtrent ‘*jurisdiction to enforce*’ zijn weliswaar streng over fysiek optreden op het grondgebied van een andere staat, maar derdenbeslag impliceert geen fysieke activiteit van Nederlandse overheidsactoren in het buitenland.
- Of internationaal derdenbeslag überhaupt ‘grensoverschrijdend’ is en/of zich tot een ‘buitenlands’ goed richt, is een kwestie van nationale definities en ook daarmee niet snel volkenrechtelijk problematisch.

5. Tweede norm: derdenbescherming

Als het internationaal recht geen belangrijke beperkingen stelt aan het al dan niet toestaan van grensoverschrijdend derdenbeslag, wat zouden dan de criteria kunnen zijn om dit al dan niet toe te staan?

Domej⁴⁴ – en tot op zekere hoogte ook de Hoge Raad – stelt het belang van de derde-beslagene centraal. Vgl. HR 30 november 2001 (*De Jong/Carnifour*), waarin de Hoge Raad als uitgangspunt formuleerde dat de derde-beslagene (C) als gevolg van het beslag niet in een slechtere positie mag komen dan waarin hij stond tegenover zijn schuldeiser, de beslagdebiteur (B):

‘3.3.2 Bij de beoordeling van deze onderdelen moet het volgende worden vooropgesteld. (a) In geval van derden-beslag wordt de derde-beslagene, zonder daartoe zelf aanleiding te geven, betrokken in een geding tussen de executant en de geëxecuteerde. (b) De derde-beslagene mag als gevolg van het derdenbeslag niet in een slechtere positie komen dan waarin hij stond tegenover de geëxecuteerde. (c) Een derde-beslagene zal in beginsel ook niet meer aan de executerende deurwaarder behoeven te voldoen, of ter beschikking te stellen, dan hij aan de geëxecuteerde schuldig was of aan deze diende af te geven.’⁴⁵

De Hoge Raad legt daarbij in *Lindeteves* de nadruk op het risico van dubbele betaling, doordat hij als voorwaarde stelt dat de derde-beslagene het beslag ‘in rechte als verweermiddel tegen een aanspraak van zijn schuldeiser op voldoening van de vordering waarop het beslag betrekking heeft, kan doen gelden.’

Domej wijst erop dat de risico’s van de derde breder zijn dan dat. Zij wijst daarnaast op:

44 Ibid., 3^e Deel, Afd. II(E), p. 375 e.v.

45 HR 30 november 2001, ECLI:NL:HR:2001:AD3953, *NJ* 2002/419 m.nt. H.J. Snijders; *AA* 2002/0276 m.nt. A.I.M. van Mierlo (*De Jong/Carnifour*).

- a. Risico's verbonden aan de opgave- en medewerkingsplichten die soms streng gesanctioneerd zijn (zoals het risico zelf aansprakelijk te worden voor de beslagschuld en het risico gehouden te worden aan een gegeven verklaring).
- b. Risico's in verband met het bepalen van de beslagvrije voet.
- c. Het risico dat het forum waarin tegen de derde een executoriale titel t.a.v. de beslagen vordering kan worden verkregen, veranderd/verplaatst wordt in het kader van het beslagproces (met mogelijk ook andere of bezwaarlijkere procesregels).⁴⁶

Een aantal van deze risico's is niet specifiek voor *internationaal* derdenbeslag maar is inherent aan de figuur van derdenbeslag. Zij zijn in de regel echter pregnanter in internationale gevallen, omdat de derde dan te maken kan krijgen met (hem onbekende) buitenlandse regels en ook met conflicterende rechtsplichten.

Hoeveel bescherming de derde precies dient te krijgen, is uiteindelijk een rechtspolitieke keuze. De belangen van derden worden in het algemeen wel als beschermenswaardig gezien, maar die bescherming behoeft tegelijkertijd niet absoluut te zijn. Het gaat erom voor welke risico's de derde *redelijkerwijs* behoed zou moeten worden. Wij komen daar aan het einde van dit artikel op terug.

6. Toetsing van het Nederlandse regime aan de (mogelijke) risico's voor de derde

Nu de Hoge Raad de bescherming van de derde hoog in het vaandel lijkt te hebben, bezien wij in hoeverre deze bescherming in het huidige Nederlandse regime effectief is. Daarbij is dus te bedenken dat, hoewel we het over derdenbeslag in internationale context hebben, de derde steeds (mede) in Nederland gevestigd zal moeten zijn.

Van de vier genoemde risico's lijkt het risico gedwongen te worden tot dubbele betaling het relevantst. Wij gaan daarop in paragraaf 7 hieronder uitgebreider in. We bekijken eerst in deze paragraaf de andere risicofactoren die Domej noemt.

6.1 Risico's verbonden aan de opgave- en medewerkingsplichten

Risico's van het type dat Domej beschrijft, gelden in beginsel ook in Nederland. Indien de derde nalaat verklaring te doen van hetgeen hij aan de beslagene verschuldigd is, 'wordt hij op vordering van de executant veroordeeld tot betaling van het bedrag waarvoor het beslag is gelegd, als ware hij daarvan zelf schuldenaar', aldus artikel 477a lid 1 Rv.

Daarnaast kan de derde op grond van artikel 477a lid 4 Rv betaling vorderen van hetgeen de derde verklaard heeft schuldig te zijn aan de beslagene, wat op papier het risico omvat dat de derde gehouden wordt aan een onjuiste (en te hoge) verklaring.

Meer in het algemeen geldt dat een derde die in gebreke blijft bij het (tijdig en) juist doen van verklaring – en de termijn daarvoor is tegenwoordig met 2 weken betrekkelijk kort – in beginsel een onrechtmatige daad pleegt en daarvoor aansprakelijk kan worden gehouden.⁴⁷

⁴⁶ Domej 2016, resp. p. 396 e.v. (verklarings- en medewerkingsplichten), p. 418 e.v. (beslagvrije voet), p. 381 e.v. (executoriale titel buiten het normaal bevoegde forum) (zie noot 11).

⁴⁷ HR 30 november 2001, ECLI:NL:HR:2001:AD3953, r.o. 3.3.2, *NJ* 2002/419 m.nt. H.J. Snijders; *AA* 2002/0276 m.nt. A.I.M. van Mierlo (*De Jong/Carnifour*).

In de praktijk zijn deze risico's nagenoeg theoretisch. Alvorens de derde zelf aansprakelijk wordt voor de beslagschuld, mag hij in de daarover aanhangig gemaakte procedure alsnog een (gerechtelijke) verklaring afleggen, waarmee hij alsnog kan voorkomen voor de hele schuld aansprakelijk te worden.⁴⁸

Daarnaast heeft de Hoge Raad in *De Jong/Carnifour* de derde-beslagene ruime bevoegdheden gegeven om terug te komen van zijn afgelegde (buitengerechtelijke) verklaring, als hij tot de conclusie komt dat die onjuist was.⁴⁹

Aansprakelijkheid wegens te laat of onjuist verklaren is o.i. ook zeer zeldzaam, al was het maar omdat veelal niet of nauwelijks schade ontstaat indien vervolgens alsnog (juist) verklaard wordt.

Ten aanzien van *internationaal* derdenbeslag merkt Domej op dat dit soort risico's met name de kop op kunnen steken waar een *buitenlandse* derde geconfronteerd wordt met plichten en procedures waarmee hij niet bekend is. Bovendien kan zo'n buitenlandse derde onderworpen zijn aan wet- en regelgeving (bijvoorbeeld geheimhoudingsplichten) die conflicteert met zijn plichten onder het Nederlandse derdenbeslag.⁵⁰

Deze risico's worden aanzienlijk beperkt doordat de Hoge Raad eist dat de derde in Nederland woonplaats heeft. Als zodanig zal de derde ook eerst en vooral aan de Nederlandse wet onderworpen zijn en daarmee ook bekend verondersteld mogen worden.

Dit is mogelijk anders waar het een Nederlands filiaal van een buitenlandse vennootschap betreft. Die buitenlandse vennootschap zal wel (mede) aan buitenlandse regels onderworpen zijn, zeker als het bijvoorbeeld een financiële instelling is. Iets soortgelijks kan gelden voor een Nederlandse vennootschap die via filialen in het buitenland actief is en uit dien hoofde aan buitenlandse wetgeving onderworpen is; denk aan de casus *Lindeteves* waar het filiaal van Lindeteves in Indonesië de schuld aan Dekkers had en aldaar ook aan (bijvoorbeeld arbeidsrechtelijke) wet- en regelgeving onderworpen zal zijn geweest, of aan de casus in *Llanos Oil/RBS* waarbij geprobeerd werd via het Nederlandse hoofdkantoor van ABN Amro Bank (gedurende de procedure overgegaan naar RBS) beslag te leggen op tegoeden die bij het filiaal in New York werden aangehouden en die dus waarschijnlijk ook aan Amerikaanse wet- en regelgeving onderworpen waren.⁵¹

Een zeker risico van conflicterende rechtsplichten wegens het grensoverschrijdende karakter van het beslag bestaat dus ook in het Nederlandse systeem.

6.2 *Risico's die verband houden met de bepaling van de beslagvrije voet*

Uit Domej begrijpen wij dat in sommige landen de derde-beslagene (mede)verantwoordelijk is voor het bepalen van de beslagvrije voet, die erin moet voorzien dat de beslagene nog wel (tot op

48 Art. 477a lid 1, tweede zin Rv. De derde is in dat geval wel aansprakelijk voor de nodeloos gemaakte kosten, aldus de derde zin van het artikellid.

49 HR 30 november 2001, ECLI:NL:HR:2001:AD3953, *NJ* 2002/419 m.nt. H.J. Snijders; *AA* 2002/0276 m.nt. A.I.M. van Mierlo (*De Jong/Carnifour*).

50 Hier kan een parallel getrokken worden met grensoverschrijdende exhibitieplichten onder artikel 843a Rv (thans art. 194 e.v. Rv); zie daarover Van der Plas 2014 (zie noot 26).

51 Hof Amsterdam 10 april 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW3378, *JOR* 2012/190 m.nt. B.J. van het Kaar (*Llanos Oil/RBS*); ook beschreven in Oudshoorn 2018, par. 6.3.3 (zie noot 7), en in Van der Plas 2014, p. 25-27 (zie noot 26).

zekere hoogte) kan voorzien in zijn levensonderhoud. In Nederland is die taak opgedragen aan de deurwaarder en wij zien niet direct risico's voor de (binnenlandse noch buitenlandse) derde.

6.3 Risico van verandering van het bevoegde forum

Waar gaat het hier om? Bij derdenbeslag is het startpunt dat de derde C een schuld heeft aan de beslagene B. Het kan zijn dat er onenigheid bestaat of ontstaat over de vraag of die schuld daadwerkelijk bestaat en/of hoe groot die is.

Normaal gesproken zou dergelijke onenigheid uitgevochten worden in het forum dat partijen daarvoor gekozen hebben (of bij gebreke daarvan, dat internationaal en nationaal procesrecht daarvoor aanwijzen).

Als die (vermeende) vordering beslagen wordt en het vervolgens tot uitwinning komt, ontstaat echter vaak – zo ook in Nederland – een wat afwijkende procedurele setting. Het is dan namelijk in de regel zo dat een procedure wordt gevoerd tussen *de beslaglegger* A en de derde C; de ('oorspronkelijke') schuldeiser/beslagene B valt er als het ware tussenuit.

Dit kan nadelen/risico's voor de derde C meebrengen, bijvoorbeeld als die uitwinningprocedure ineens in een ander forum gevoerd kan worden dan anders bevoegd zou zijn geweest in een geschil tussen B en C. Of als bepaalde bewijs- of verweermiddelen in die uitwinningprocedure niet beschikbaar zijn die in een geding tussen B en C wel beschikbaar zouden zijn geweest.

In hoeverre lopen derden in Nederland – met name in internationale kwesties – een of meer van die risico's?

Op basis van artikel 477a Rv kan een drietal vorderingen ingesteld worden tegen de derde: (i) een vordering tot het afleggen van een derdenverklaring, (ii) een vordering dat de rechter de verklaring aanpast (betwistingsprocedure), en (iii) een vordering om de derde te veroordelen tot betaling aan de beslaglegger. Enigszins onnauwkeurig worden alle drie deze vorderingen/procedures wel aangeduid als 'verklaringsprocedure(s)'.

De tweede en derde vordering zijn inhoudelijk afhankelijk van de rechtsrelatie tussen de beslagdebiteur B en de derde C: aan de rechter wordt gevraagd te bepalen wat de derde C ingevolge de beslagen vordering verschuldigd is (aan de beslagdebiteur B) en een executoriale titel te geven voor betaling daarvan (aan de beslaglegger A).

Ingevolge lid 5 van artikel 477a Rv is voor deze vorderingen 'de rechtbank bevoegd', waarbij via de normale regels van (relatieve) competentie de bevoegde rechtbank wordt aangewezen.

Loopt de derde hierdoor het risico dat het forum dat normaal bevoegd zou zijn om te oordelen over zijn relatie met de beslagdebiteur verplaatst wordt en dat er tegen hem ter zake een executoriale titel wordt gegeven in een forum dat daartoe anders niet bevoegd zou zijn?

Het antwoord is ten dele ja, maar dat risico is wel gemitigeerd door de Nederlandse wetgever.

Ten eerste herinneren wij eraan dat de Hoge Raad in *Lindeteves* heeft bepaald dat (internationaal) derdenbeslag alleen mogelijk is indien de derde in Nederland is gevestigd, met ofwel zijn hoofdvestiging ofwel een ter zake doend filiaal. Nu artikel 477a Rv ook steeds een *Nederlandse* rechtbank bevoegd maakt, betekent dit dat de derde in een verklaringsprocedure in zijn 'thuis-forum' (*forum rei*) gedagvaard zal (moeten) worden en dus niet via toepassing van deze regel in een voor hem vreemd forum terechtkomt.

Wel kan het zo zijn dat tussen de derde C en de beslagdebiteur B een arbitrage- of forum-keuzebeding was overeengekomen. Moet de beslaglegger zich daar iets van aantrekken? Of anders gezegd: kan de derde C zich daarop beroepen om te voorkomen dat hij zich – anders

dan overeengekomen – nu in een Nederlandse rechtbank moet verweren ten aanzien van zijn (vermeende) schuld aan de geëxecuteerde B?

In de literatuur wordt aangenomen dat dit niet het geval is.⁵² Het lijkt dan ook ten minste een reëel risico dat de rechtsrelatie tussen de derde C en de geëxecuteerde B in het kader van de verklaringsprocedure materieel beoordeeld wordt door de Nederlandse rechter, in weerwil van eventueel tussen B en C overeengekomen forumkeuze- of arbitragebedingen.

De belangrijkste mitigatie voor dit nadeel is dat de beoordeling in de verklaringsprocedure in strikte zin geen (bindende) beoordeling is van de relatie tussen B en C: artikel 477b lid 3 BW bepaalt dat het vonnis tussen hen geen bindende werking heeft. Er wordt slechts (bindend) vastgesteld wat C *aan A* als beslaglegger verschuldigd is.

Dat betekent dat de precieze relatie tussen B en C alsnog ('opnieuw') kan worden vastgesteld in een procedure tussen hen in het bevoegde forum. Ideaal is dat uiteraard niet, al was het maar omdat de derde nu twee procedures moet voeren. Mocht hij aan de beslagdebiteur B *meer* verschuldigd blijken te zijn dan eerder in de verklaringsprocedure vastgesteld, dan moet hij het meerdere betalen; mocht hij *minder* verschuldigd blijken, dan zal hij een regresvordering hebben, maar dan loopt hij uiteraard wel een incassorisico op de beslagdebiteur.

Nog enkele kanttekeningen daarbij:

- De vraag rijst of de 'ontkoppeling' die de wetgever met lid 3 heeft gemaakt – door te bepalen dat de verklaringsprocedure niet bindend is tussen B en C – niet een hoge mate van fictie heeft. Als de 'hoofdregel' gevolgd wordt, namelijk dat de derde C in de verklaringsprocedure tegen A alle verweren en bewijsmiddelen kan gebruiken die hij ook in een geschil met de beslagene B zou hebben, dan ligt in de meeste gevallen niet voor de hand dat de beoordeling anders zou uitpakken als het geding later wordt 'overgedaan' tussen beslagene B en derde C.⁵³ De rechtsrelatie die beoordeeld wordt, is immers dezelfde. In werkelijkheid zal de beoordeling in de verklaringsprocedure waarschijnlijk veelal *de facto* definitief zijn – zelfs als zij dat *de jure* strikt genomen niet is. Als mogelijk verder mitigerende optie wordt in de literatuur wel gesuggereerd dat de derde C zelf bij wijze van '*preemptive strike*' in het overeengekomen forum een procedure tegen de geëxecuteerde B kan beginnen om daarin vastgesteld te krijgen wat hij (al dan niet) verschuldigd is. Hij kan dan de rechter in de verklaringsprocedure vragen om de uitkomst van die 'hoofdzaak' af te wachten. Of de rechter daartoe – bij gebreke van een wettelijke regeling – bereid is, is onzeker.⁵⁴
- Meijer nuanceert het vorige punt met de stelling dat de verklaringsprocedure niet is bedoeld om complexe disputen tussen de derde en de beslagdebiteur uit te vechten. Bovendien zal

52 Zie met name Broekveldt 2003, par. 5.4.5.2 (zie noot 9); L.P. Broekveldt, 'Is de beslaglegger gebonden aan een tussen beslagdebiteur en derde-beslagene overeengekomen arbitraal beding?', *TvA* 2001, p. 143-149, en G.J. Meijer, *Overeenkomst tot arbitrage* (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. 13) (diss. Rotterdam), Deventer: Kluwer 2011, par. 9.3.3.6. Zie ook H.J. Snijders, *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, art. 1020 Rv, aant. 4.7.

53 Dit zou anders kunnen zijn, indien in het latere geding tussen B en C een ander recht toegepast wordt dan in de verklaringsprocedure. Indien er geen rechtskeuze is gemaakt, zullen rechters of arbiters in andere landen immers andere IPR-regels kunnen toepassen om dat toepasselijke recht te bepalen. Zie daarover nader paragraaf 7.2 hieronder.

54 Pessimistisch is Broekveldt 2003, nr. 294 (zie noot 9); optimistischer lijkt Meijer 2011, par. 9.3.3.6, met name p. 727 (zie noot 52).

beslaglegger A vaak maar beperkt geëquipeerd zijn om dat debat inhoudelijk echt aan te gaan, nu het in wezen een relatie (B – C) betreft waarbij hij geen partij is en waarover hij ook maar beperkte informatie heeft. Een en ander zou volgens Meijer ertoe moeten leiden dat de rechter conservatief te werk zal gaan en *in dubio pro reo* zal oordelen. Gevolg daarvan zou moeten zijn dat C eerder te weinig dan te veel aan A zal moeten afdragen.⁵⁵

- Een derde die juist wel in één keer de (in feite tripartiete) relatie tussen hem (C) en zowel de beslaglegger (A) als de beslagdebiteur (B) vastgesteld wil zien, kan daarvoor gebruikmaken van de in lid 3 van artikel 477b voorziene mogelijkheid om de beslagdebiteur in het geding op te roepen. Echter, in de door ons hier beschreven casusposities zal de beslagdebiteur B zich waarschijnlijk met succes kunnen beroepen op een forumkeuze- of arbitragebeding. De hiervoor genoemde redenen om die te passeren gelden immers niet in de relatie tussen derde C en beslagschuldenaar B.⁵⁶ C zal dan enkel een losse procedure tegen B kunnen beginnen in het daartoe bevoegde forum (maar daarin kan hij vaak A weer niet betrekken).⁵⁷

Per saldo loopt de derde C dus wel degelijk het risico dat hij in een anderszins (d.w.z. in de relatie B – C) niet bevoegd forum ter zake van zijn relatie met de beslagdebiteur B een executoriale titel tegen zich krijgt. Die titel is echter niet het laatste woord over zijn relatie met B, en C houdt de mogelijkheid om die relatie – formeel geheel *de novo* – voor te leggen aan de bevoegde rechter of arbiter(s). Daarnaast is dat anderszins onbevoegde forum voor C wel een *forum rei* en niet een exorbitant forum.

Tot slot wijzen wij erop dat dit alles alleen relevant wordt indien er onenigheid is over hetgeen C aan B verschuldigd is. In de praktijk is er in veel gevallen geen discussie – denk met name aan banksaldi, maar ook aan veel handelsvorderingen – en zal C zonder problemen verklaren en betalen.

7. Het risico van dubbele betaling

Een van de meest verstreckende risico's is het risico dat C gedwongen zou worden tot dubbele betaling: eenmaal rechtstreeks aan B (als zijn schuldeiser) en nogmaals aan A (onder het beslag) (hierna ook 'het Risico' te noemen). Wanneer doet dat Risico zich precies voor?

Het Risico impliceert dat B van C betaling kan eisen in weerwil van het gelegde beslag: indien B en C beiden het beslag respecteren als geldige grond voor niet-betaling aan B, is er immers geen risico op dubbele betaling. Wat zijn nu logischerwijs de omstandigheden waarin een derde tot betaling gedwongen kan worden in weerwil van een gelegd beslag?

Naar Nederlands recht is de derde beschermd tegen betalingsvorderingen door B. De 'bescherming' is in de executoriale fase duidelijker geregeld dan in de conservatoire fase. Terwijl in de executoriale fase de duidelijke regel van 477b Rv geldt ('Betaling of afgifte door de der-

⁵⁵ Meijer 2011, p. 732 (zie noot 52). Broekveldt zegt echter niets van die strekking in zijn dissertatie.

⁵⁶ Zo ook: Meijer 2011, p. 734 (zie noot 52).

⁵⁷ Daarbij geldt dat de uitkomst van die procedure tussen B en C waarschijnlijk gezag van gewijsde zal hebben in de verklaringsprocedure (ook jegens de executant A), mits uiteraard de uitkomst van die procedure bekend wordt voordat de verklaringsprocedure is afgerond en de buitenlandse beslissing voldoet aan (de vereisten van) het toepasselijke erkenningsregime. Zie over de reikwijdte van het gezag van gewijsde in deze context Meijer 2011, p. 728 (zie noot 52).

de-beslagene [aan de beslagleggend deurwaarder, JKvH/CGvdP] geldt als betaling of afgifte aan de geëxecuteerde'), moet C zich in de conservatoire fase jegens B verweren met de gewone verweermiddelen uit het BW, zoals dat het beslag schuldeisersverzuim oplevert en dat de tekortkoming in de nakoming C niet kan worden toegerekend.⁵⁸

Hoe dan ook zal zowel bij conservatoir als bij executoriaal beslag naar Nederlands recht een vordering tot betaling in weerwil van het beslag dienen te worden afgewezen.

Hierna zal onderzocht worden in welke gevallen C – juridisch gezien – daadwerkelijk Risico loopt twee keer te moeten betalen. Vervolgens zal onderzocht worden of de *Lindeteves*-regel – die dit Risico beoogt te adresseren – op logische wijze een oplossing biedt voor het probleem.

Daarbij is nog het volgende van belang. Het lijkt erop dat van een 'extraterritoriaal' derdenbeslag waarop de *Lindeteves*-regel van toepassing is, alleen sprake is indien de beslagen vordering *enkel* in het buitenland betaalbaar is. Indien een vordering ook in Nederland kan worden opgeëist, lijkt geen sprake te zijn van internationaliteit waarop de toets van *Lindeteves* moet worden toegepast.⁵⁹ In dat geval is de vordering simpelweg in Nederland voor beslag vatbaar. Onderzocht zal tevens worden hoe dit zich verhoudt tot het Risico.

7.1 Wanneer kan C gedwongen worden om twee keer te betalen?

Als we ervan uitgaan dat C onder Nederlands recht adequate bescherming geniet tegen het Risico twee keer te moeten betalen, doet het Risico zich dus alleen voor als hem geen beroep op (dat deel van) het Nederlandse recht toekomt.

Wanneer zullen de Nederlandse 'beschermingsregels' worden toegepast in de relatie tussen C en B?

Dit is uiteraard in de eerste plaats een IPR-vraag. Uitgaande van het normale geval dat de relatie tussen C en B een contractuele is, wordt die vraag in Europa beheerst door Verordening Rome I. Wij werken de bepaling van het toepasselijk recht hierna uit aan de hand van die Verordening; indien de beoordeling van het toepasselijk recht buiten Europa plaatsvindt, zal dat geschieden aan de hand van het IPR van de *lex fori*.⁶⁰

58 Broekveldt 2003, nr. 214 (zie noot 9); Asser/Sieburgh 6-I 2024/298 (niet toerekenbaar); Asser/Sieburgh 6-I 2024/300 (schuldeisersverzuim). Niet-toerekenbaarheid aan de schuldenaar is de oplossing die de Hoge Raad (nog onder oud BW) koos in HR 31 mei 1991, ECLI:NL:HR:1991:ZC0254, NJ 1992/261 m.nt. H.J. Snijders (*Willems/FMN*).

59 Zie in die zin reeds Veegens in zijn noot onder *Lindeteves* ('Een vordering waarvan de schuldenaar (mede) hier gevestigd is en die (mede) hier betaalbaar is, bevindt zich in juridischen zin in Nederland.'). Zo ook: Hof Amsterdam 10 april 2012, ECLI:NL:GHAMS:2012:BW3378, JOR 2012/190 m.nt. B.J. van het Kaar (*Llanos Oil/RBS*).

60 Indien de relatie B – C onderworpen is aan arbitrage, zullen arbiters het toepasselijk recht moeten bepalen. Bij afwezigheid van een rechtskeuze door partijen, zullen arbiters daartoe veelal eerst de IPR-regels moeten kiezen die zij 'gepast' achten. Zie daarover G.B. Born, *International commercial arbitration*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2021, par. 19.03, met name 19.03[D](3).

7.2 Bepaling toepasselijk recht

In het internationale handelsverkeer zal het toepasselijk recht in de meeste gevallen bepaald worden door een rechtskeuze in de overeenkomst tussen C en B (art. 3 Rome I Vo.; ook buiten Europa zal een rechtskeuze in de regel wel gerespecteerd worden).

Zonder rechtskeuze geldt onder de Rome I Vo. – buiten de gevallen van de in artikel 4 tot en met 8 geregelde benoemde overeenkomsten – het recht van de woonplaats van de karakteristieke prestant.⁶¹ In de regel geldt de betalingsplichtige partij C *niet* als de karakteristieke prestant en zal dus het recht van de woonplaats van de beslagdebiteur (B) gelden.⁶²

Het recht dat aldus van toepassing is op de verhouding tussen B en C regeert echter niet noodzakelijkerwijs alle aspecten van hun relatie. De Rome I Vo. specificeert in artikel 12 een aantal onderwerpen die bij uitstek *wel* beheerst worden door het recht dat toepasselijk is onder die Verordening, maar sluit kwesties van procesrecht juist uit van haar toepassingsbereik (art. 1 lid 3 Rome I Vo.); onder commuun internationaal privaatrecht zal het procesrecht normaliter geregeerd worden door de *lex fori*.

In het algemeen zal gelden dat regels van beslag- en executierecht formeel-procesrechtelijk zijn en niet meegaan met de rechtskeuze. Niettemin lijken de vragen die spelen tussen C en B, hoezeer zij ook voortvloeien uit het Nederlandse beslag- en executierecht, in deze verhouding toch primair vragen met betrekking tot hun materiële, *contractuele* rechten en plichten: Kan (bij conservatoir beslag) C zich beroepen op *force majeure*? Is C rente verschuldigd over het uitstaande bedrag? Heeft C (na executoriaal beslag) jegens B bevrijdend betaald als hij aan A betaalt? Heeft hij dan tijdig betaald?

Het zijn vragen die lijken te vallen binnen de onderwerpen ‘nakoming’ van de overeenkomst (waaronder ook rechtvaardigingen voor tekortkomingen in de nakoming, zoals *force majeure*, vallen)⁶³ en/of ‘de verschillende wijzen waarop verbintenissen tenietgaan’, waaronder in principe alle vormen van het eindigen van een verbintenis lijken te vallen (zowel zaakspecifieke, zoals door voldoening, contractoverneming, wijziging van de overeenkomst, etc., als algemene, zoals door wetgeving).⁶⁴ Ingevolge artikel 12 Rome I Vo. worden die onderwerpen geregeerd door het toepasselijke recht zoals dat uit toepassing van de Rome I Vo. volgt (de *lex causae*).

Wij concluderen dus voorlopig dat de Nederlandse regels die bij beslag de verhouding tussen C en B regelen, onder de Rome I Vo. alleen van toepassing zijn als hun (contractuele) relatie ook materieel beheerst wordt door Nederlands recht. Een regel als (bijvoorbeeld) art. 477b Rv (betaling aan de executant bevrijdt de derde jegens de beslagdebiteur) zou dan – hoewel opgenomen in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering – moeten worden aangemerkt als een

61 Art. 4 lid 2 Rome I Vo.; de regel van de karakteristieke prestant geldt in wezen ook voor een aantal benoemde overeenkomsten, zoals de overeenkomst tot koop van zaken en tot dienstverlening (art. 4 lid 1 sub a resp. b Rome I Vo.).

62 In een bankrelatie zal de bank (als derde) mogelijk wel dienen te gelden als de karakteristieke prestant; wij laten die discussie verder rusten, nu in nagenoeg alle (internationale) bankrelaties een rechtskeuzebeding zal zijn overeengekomen.

63 Zie S. Augenhöfer, Art. 12 Rome I, aant. 24, in G.-P. Calliess & M. Renner (red.), *Rome Regulations: commentary*, Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2020.

64 Zie *ibid.*, aant. 27.

materieelrechtelijke regel die alleen van toepassing is als de onderliggende rechtsverhouding (tussen derde (C) en beslagdebiteur (B)) door Nederlands recht wordt beheerst.

Indien de *Nederlandse rechter* de vraag naar het toepasselijke recht moet beantwoorden, dient hij in voorkomend geval naast dat toepasselijke recht ook regels van ‘bijzonder dwingend’ Nederlands recht toe te passen.⁶⁵ De vraag is dan of de Nederlandse regels die verhinderen dat de derde wordt gedwongen te betalen in weerwil van het beslag van die aard zijn.

Dat is niet ondenkbaar, nu het onttrekken van een goed aan een beslag ook strafbaar is gesteld in artikel 198 Sr. De Hoge Raad oordeelde eerder dat betaling in weerwil van een beslag ook daadwerkelijk als strafbare onttrekking aan beslag kwalificeert.⁶⁶ Voor die strafbaarheid is niet relevant of de beslaglegger door de verboden betaling daadwerkelijk benadeeld wordt,⁶⁷ nu ‘198 Sr niet beoogt de bescherming van de bij het beslag betrokken personen maar eerbiediging van een daad van het openbaar gezag.’⁶⁸

Hoewel bij internationaal beslag die betaling nu mogelijk juist in het buitenland moet plaatsvinden (en dus niet meteen evident is of de Nederlandse strafwet daarop van toepassing is), kan het (Nederlandse) verbod daarop wellicht wel een grond zijn om – ongeacht de *lex causae* – een betalingsvordering af te wijzen.

7.3 Tussenconclusie: onder welke omstandigheden doet het Risico zich voor?

Als we ervan uitgaan dat onder Nederlands recht C niet gedwongen kan worden dubbel te betalen, kunnen we ook concluderen dat het Risico *niet dreigt* indien op de relatie tussen C en B Nederlands recht van toepassing is.

Het zou zelfs kunnen dat een Nederlandse rechter de ‘*non peius*-regel’, althans het feit dat betaling in weerwil van een beslag strafbaar is, als bijzonder dwingend recht zou toepassen indien beslag is gelegd op een door buitenlands recht beheerste vordering en toepassing van dat recht zou leiden tot toewijsbaarheid van de betalingsvordering.

Omgekeerd geformuleerd is de tussenconclusie dat het Risico *met name dan dreigt* indien beslag gelegd wordt op een vordering die door een *ander* (niet-Nederlands) recht beheerst wordt en nog sterker indien de derde-beslagene ook door een *buitenlandse* (scheids)rechter gedwongen zou kunnen worden tot betaling (in weerwil van het beslag).

7.4 Beschermt de regel van Lindeteves adequaat tegen het Risico?

Met het oog op het Risico formuleerde de Hoge Raad in *Lindeteves* de restricties aan het leggen van beslag in Nederland op in het buitenland betaalbare vorderingen. Nu we het Risico nader hebben gelokaliseerd, kan onderzocht worden of de restricties uit *Lindeteves* de derde ook adequate bescherming bieden tegen dat Risico.

65 Artikel 9 Rome I Vo.; voor buitenlandse rechters zijn de mogelijkheden om Nederlands bijzonder dwingend recht toe te passen onder art. 9 lid 3 Rome I Vo. zeer beperkt.

66 Zie HR 29 oktober 1991, ECLI:NL:HR:1991:AD1519, *NJ* 1992/267.

67 De betaling is jegens hem volgens art. 475 lid 1 sub a Rv immers ‘van onwaarde’, zodat hij een vordering jegens de derde behoudt.

68 HR 29 oktober 1991, ECLI:NL:HR:1991:AD1519, r.o. 10.1, *NJ* 1992/267.

Dat blijkt niet zonder meer het geval te zijn. *Lindeteves* lijkt namelijk niet nauwkeurig aan te sluiten bij het geconstateerde *Risico*.

De restrictie die de HR stelt aan een Nederlands beslag op een in het buitenland betaalbare vordering bestaat uit drie elementen: een dergelijk beslag zou ‘alleen (...) kunnen worden aanvaard, voor zover vaststaat, [1] dat ter plaatse, waar de betaling ingevolge dit beslag zou moeten geschieden, [2] door het gezag aldaar dit derden-beslag wordt [3] erkend des, dat de hier te lande beslagene daar het beslag en het daaruit voortvloeiend bevel in rechte als verweermiddel tegen een aanspraak van zijn schuldeiser op voldoening van de vordering, waarop het beslag betrekking heeft, kan doen gelden’ [onze nummering, JKvH/CGvdP].

Wie is ‘het gezag aldaar’? Laten we aannemen dat dat de rechterlijke macht is, nu partijen in de meeste (rechts)staten alleen door de rechter tot betaling kunnen worden gedwongen en de HR ook uitdrukkelijk spreekt over ‘in rechte’.

Dus de Hoge Raad eist dat het beslag door de rechter in het land van betaling zou worden erkend als geldige reden voor de derde C om niet aan de schuldeiser B te betalen. Waarom eist de Hoge Raad dit? Kennelijk om te voorkomen dat de derde gedwongen kan worden twee keer te betalen.

De Hoge Raad lijkt daarbij twee min of meer impliciete aannames gemaakt te hebben, die wellicht samenhangen met de casus in *Lindeteves*:

1. Dat de derde-beslagene (*Lindeteves*, resp. C) in het land waar de betaling moet geschieden voor de rechter gebracht zou kunnen worden ter zake van die betaling;
2. Dat de rechter aldaar dan niet zonder meer Nederlands recht zou toepassen op de vraag of betaald moet worden, en het door hem wel toegepaste recht wellicht geen bescherming zou bieden tegen het *Risico*, doordat het Nederlandse beslag niet ‘erkend’ wordt als verweer.

Indien aan deze beide aannames voldaan is, ligt het *Risico* inderdaad levensgroot op de loer en moet de derde beschermd worden.

7.4.1 Relevantie van het oordeel van ‘het gezag aldaar’

Maar wat als de eerste aanname van de Hoge Raad niet juist is, bijvoorbeeld omdat er een forumkeuze is voor de Nederlandse (of een andere) rechter? Of een arbitrageclausule?

Dan is (uiteraard) de prognose over het oordeel van ‘het gezag’/de rechter in de plaats van betaling niet relevant, omdat de beoordeling van de vordering van B op C niet aan hem zal (kunnen) worden voorgelegd.

Wij zouden in dit verband willen pleiten voor een functionelere toets. Niet de rechter in het land van betaling is relevant, maar de (scheids)rechter(s) die bevoegd is/zijn om over de rechtsverhouding tussen C en B te oordelen. De relevante vraag is of *die* het beslag zal/zullen ‘erkennen’.

7.4.2 Zal die bevoegde (scheids)rechter het beslag ‘erkennen’?

De term ‘erkend’, die de HR gebruikt, heeft sowieso tot nogal wat verwarring geleid. Wat voor soort ‘erkenning’ door de buitenlandse rechter betreft het hier?

Zowel in de praktijk als in de literatuur wordt ‘erkend’ wel gekoppeld aan ‘erkenning van buitenlandse vonnissen’, zoals bedoeld in bijvoorbeeld Verordening Brussel I-bis. Van het Kaar vat het ‘erkenningsvereiste’ zo op en concludeert derhalve dat gebrek aan erkenning van een Nederlands beslag^{verlof} in het buitenland dus in de regel in de weg zal staan aan extraterritoriale werking van een Nederlands (conservatoir) beslag onder de *Lindeteves*-regel.⁶⁹

De tekst van *Lindeteves* geeft echter aanleiding om ook hier een meer functionele toets aan te leggen, namelijk dat die erkenning inhoudt dat het Nederlandse beslag als verweermiddel geldt.⁷⁰ ‘Erkend’ zal dus o.i. opgevat moeten worden in de algemene zin van ‘geaccepteerd’.⁷¹

Of de relevante rechter de blokkerende en bevrijdende werking van het Nederlandse conservatoire resp. executoriale beslag in de relatie tussen B en C zal accepteren zal afhangen van (1) het toepasselijke recht en (2) de inhoud daarvan.

Voor stap (1), vaststelling van het toepasselijke recht, moet het conflictenrecht van het forum worden toegepast (zie paragraaf 7.1 hierboven). Als het toe te passen recht is vastgesteld, zal het vervolgens als stap (2) aankomen op de inhoud daarvan.

Als dat recht Nederlands recht is, is de situatie tamelijk eenvoudig. Ongeacht of de Nederlandse rechter of een (binnen- of buitenlandse) arbiter of buitenlandse rechter moet oordelen over de betalingsaanspraken van B op C, zou de uitkomst in principe (juridisch) gelijk moeten zijn, zolang de relatie beheerst blijft door Nederlands recht. Of de uitkomst feitelijk altijd ook gelijk is bij een buitenlandse rechter of arbiter is uiteraard een tweede, maar dat geldt steeds wanneer een niet-Nederlandse (scheids)rechter Nederlands recht moet toepassen.

Als dat recht echter buitenlands recht is, zal de situatie in veel gevallen genuanceerd liggen. Zal buitenlands recht een Nederlands conservatoir beslag aanmerken als *force majeure*? Of als schuldeisersverzuim van B, ook indien het beslag later opgeheven wordt wegens summierlijk gebleken ondeugdelijkheid? Zijn er specifieke (beschermings)regels van toepassing, zoals bijvoorbeeld bescherming van werknemers tegen loonbeslag?⁷²

Zal bij executoriaal beslag buitenlands recht enig gewicht toekennen aan de omstandigheid dat C aan de deurwaarder dient te betalen en dat Nederlands recht (nota bene in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en niet in het BW) bepaalt dat er dan geldig en bevrijdend betaald is?

Deze vragen zijn o.i. niet *in abstracto* te beantwoorden. Juist oordelen over leerstukken als schuldeisersverzuim en *force majeure* zijn in de regel zeer feitelijk van aard. Wel wijzen wij erop dat, zoals hiervoor al aan de orde kwam, betaling in weerwil van een beslag in beginsel naar Nederlands recht een strafbaar feit oplevert en C – met woonplaats in Nederland – in zijn algemeenheid aan de Nederlandse strafwet onderworpen is; mogelijk zal dat – ook onder buitenlands recht – een reden zijn om C niet tot betaling aan B te veroordelen.

69 Zie Van het Kaar 2009, p. 140-141 (zie noot 7), en diens noot onder *Llanos Oil/RBS*, JOR 2012/190, nr. 8. In die zin ook: Rb. Den Haag 21 februari 2007, JBP 2008/12 m.nt. M. Freudenthal (*Tulip/Shell*).

70 Dit ligt ook voor de hand omdat er bij *executoriaal* beslag helemaal geen Nederlandse rechterlijke beslissing omtrent het beslag is; er is enkel een onderliggende executoriale titel tussen A en B, maar of die voor erkenning in het buitenland in aanmerking komt, is een andere kwestie.

71 Zie in die zin reeds: Van der Plas 2014, p. 23, voetnoot 47 (zie noot 26).

72 Dit is bijvoorbeeld in Texas het geval, zoals bleek in Hof 's-Gravenhage 14 januari 1988, ECLI:NL:GHSGR:1988:AC3396, NJ 1990/785 (*Hulshoff/Weatherford*).

7.5 *Beschermt de regel van Lindeteves adequaat tegen het Risico?*

Uit het voorgaande blijkt dat de regel van *Lindeteves* – in zijn letterlijke bewoordingen – niet zonder meer geschikt is voor het doel waarvoor hij in het leven is geroepen. De kreukels die veroorzaakt worden door de impliciete assumpties van de Hoge Raad moeten worden gladgestreken:

- Relevant is niet ‘het gezag’ ‘ter plaatse, waar de betaling (...) zou moeten geschieden’, maar de bevoegde rechter of arbiter;
- Relevant is niet primair het lokale recht van de plaats van betaling, maar het recht dat toepasselijk is op de verhouding B – C;
- Het gaat niet om ‘erkenning’ van enig (Nederlands) rechterlijk oordeel, maar om de vraag of het beslag materieelrechtelijk zal gelden als verweermiddel, zodat C niet tot betaling in weerwil van het beslag zal worden veroordeeld.

Zoals hij thans in de praktijk wordt toegepast, is de regel tegelijkertijd over- en onderbeschermend voor derde-beslagenen.

Overbeschermend doordat beslagen soms ontoelaatbaar worden geoordeeld op basis van memoranda van buitenlandse advocaten die stellig beweren dat het Nederlandse beslag door rechters aldaar niet ‘erkend’ zal worden, zonder op enige manier in te gaan op het toepasselijke recht (of de bevoegde rechter) dat daarvoor maatgevend is. Of doordat de niet-erkenning gebaseerd wordt op de onmogelijkheid van erkenning van een Nederlands rechterlijk oordeel in een bepaald buitenland, terwijl het om dergelijke erkenning niet gaat.⁷³

Onderbeschermend is de regel van *Lindeteves* met name indien het standpunt waarop wij aan het begin van deze paragraaf 7 wezen, juist is, dat zijn toepassingsbereik beperkt is tot vorderingen die *uitsluitend* in het buitenland betaalbaar zijn. Vorderingen die *mede* in Nederland opeisbaar zijn, zijn dan binnenlandse vermogensbestanddelen waarop zonder beperking (en zonder nadere bescherming van de derde) derdenbeslag gelegd kan worden. Die benadering miskent dat, indien een vordering in een internationale context beheerst wordt door buitenlands recht en een buitenlandse rechter bevoegd is betaling daarvan af te dwingen, onderzocht moet worden of de derde niet het Risico van dubbele betaling loopt indien die vordering via een Nederlands derdenbeslag wordt beslagen. Dat die vordering (mede) in Nederland betaalbaar is, is op een geen enkele manier een garantie dat dat Risico, zoals hiervoor geanalyseerd, zich niet voordoet.⁷⁴ In het bijzonder waar de mogelijkheid van Nederlands derdenbeslag bestaat door de aanwezigheid van een *filiaal* in Nederland van een buitenlandse vennootschap, zullen er vaak reële risico's zijn dat die derde in het buitenland voor de rechter gebracht kan worden ter zake van betaling van het verschuldigde en lijkt onderzoek naar – en bescherming tegen – het Risico alleszins voor de hand te liggen.

7.6 *Aanvullende bescherming door volgordeelijkheid*

Zelfs als de *Lindeteves*-regel wordt toegepast op de wijze die wij in de vorige paragraaf voorstellen, dan nog blijft de toepassing daarvan in de praktijk lastig in de gevallen waarin die

⁷³ Zie voor een voorbeeld: Van der Plas 2014, p. 25, voetnoot 52 (zie noot 26).

⁷⁴ Zie in die zin reeds: *ibid.*, p. 26-27.

aankomt op een prognose van wat een buitenlandse rechter (of arbiter) naar buitenlands recht zal beslissen. Onzekerheid daarover leidt onder de *Lindeteves*-regel tot afwijzing van de mogelijkheid van het beslag.⁷⁵ Wij vragen ons af of die gang van zaken niet ook tot een zekere mate van overbescherming leidt, en wel om de volgende praktische reden.

Stel dat er een (theoretische) mogelijkheid bestaat dat C door een rechter of arbiter gedwongen zou kunnen worden om in weerwil van het beslag aan B te betalen. Dan is daarmee nog niet gegeven dat C uiteindelijk ook *tweemaal* zal moeten betalen (namelijk eenmaal aan B en nogmaals aan beslaglegger A).

O.i. kan C veelal ook beschermd worden tegen dat Risico zonder dat we die bescherming zoeken in het *a priori* afwijzen van de beslagmogelijkheid, zoals in beginsel onder *Lindeteves* de gang van zaken is.

Voordat C daadwerkelijk twee keer moet betalen, zal immers eerst B (als diens schuldeiser) stappen moeten zetten om betaling af te dwingen. Daarbij maakt o.i. verschil *wanneer* dat gebeurt.

Als C in de conservatoire fase van een Nederlands beslag door een (buitenlandse) rechter of arbiter gedwongen zou worden om – in weerwil van het beslag – te betalen, kan hij zich onmiddellijk tot de Nederlandse rechter wenden voor opheffing van het beslag. In die situatie staat immers (zo goed als) vast dat het relevante ‘gezag’ het beslag niet erkent als geldige reden om niet te betalen.⁷⁶

In de executoriale fase zal dat ook nog kunnen, maar dan niet langer via het opheffings-kortgeding van artikel 705 Rv. Dan zal een kort geding op de voet van artikel 438 Rv soelaas moeten bieden. Dat kan in ieder geval tot het moment dat C daadwerkelijk aan de deurwaarder van A heeft betaald; aangenomen moet worden dat door die betaling het beslag en de executie eindigen.⁷⁷

Echt lastig wordt de positie van de derde C die reeds aan (de deurwaarder van) A heeft afgedragen onder het Nederlandse (executoriale) beslag en *vervolgens* door de bevoegde instanties gedwongen zou worden tot een tweede betaling aan B omdat die instanties de bevrijdende werking niet erkennen. Dan heeft de Nederlandse rechter immers geen mogelijkheid meer om de derde effectief tegen het Risico te beschermen. Wel ligt intuïtief in de lijn der verwachting dat veel buitenlandse rechtsstelsels en geschilbeslechters in een dergelijke situatie aan C een (tegen)vordering op B uit bijvoorbeeld ongerechtvaardigde verrijking of regres zullen toestaan, nu als feitelijk gegeven vaststaat dat door de betaling van C aan A de schuld van B aan A onder de executoriale titel is tenietgegaan of verminderd.

75 De Hoge Raad acht het internationale derdenbeslag immers slechts toelaatbaar ‘*voorzover vaststaat*, dat ter plaatse, waar de betaling ingevolge dit beslag zou moeten geschieden, door het gezag aldaar dit derdenbeslag wordt erkend’ [nadruk toegevoegd, JKvH/CGvdP].

76 Hetzelfde geldt uiteraard als de Nederlandse rechter zich onverhoopt – onder toepassing van buitenlands recht – genoodzaakt zou zien om een betalingsvordering in weerwil van het beslag toe te wijzen; zie paragraaf 7.2 hierboven.

77 Zie Broekveldt 2003, par. 4.5.2 (zie noot 9), die zulks ontleent aan artikel 478 Rv (mogelijkheid voor andere partijen om dezelfde vordering te beslaan eindigt op moment van betaling aan de deurwaarder) en 477b lid 1 Rv (door betaling aan de deurwaarder gaat de schuld van C aan B teniet). Zo ook: Rb. Noord-Holland 22 december 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:11858.

8. Evaluatie

Hoe waarderen wij het Nederlandse regime ten aanzien van internationale derdenbeslagen?

Uit het oogpunt van het volkenrechtelijk ‘territorialiteitsbeginsel’ zien wij geen knelpunten in de huidige Nederlandse praktijk.

Uit het oogpunt van derdenbescherming constateren wij het volgende.

Het wettelijke regime is tamelijk streng voor derden ten aanzien van de verklaringsplicht, maar de acceptatie van de ‘*non peius*’-regel’ door de Hoge Raad in *De Jong/Carnifour* komt daar aan grotendeels tegemoet.

Om nader tegemoet te komen aan de bezwaren die kleven aan het ‘onttrekken’ van de derde aan het forum dat hem anders zou toekomen in de relatie tussen B en C, zou de benadering van Meijer gevolgd kunnen worden, waarbij de rechter in de verklaringsprocedure zich – met name in die gevallen waar dergelijke ‘onttrekking’ speelt – terughoudend opstelt ten aanzien van een gedetailleerde beoordeling van een complex geschil en het verschuldigde conservatief begroot.

Het regime van *Lindeteves* is op zich geschikt om het risico van dubbele betaling te adresseren, maar verdient op enkele punten aanpassing/verduidelijking, zoals wij hiervoor hebben betoogd. Ook met die aanpassingen/verduidelijkingen blijft dat regime, zoals wij signaleerden, in veel gevallen weerbarstig in de toepassing, waar het een ‘*upfront*’ beoordeling vereist van buitenlands recht.

Onze analyse is dat het schrikbeeld van de derde die gedwongen wordt tot dubbele betaling in de praktijk niet heel reëel is en dat we waarschijnlijk ook toe kunnen met een minder complex – maar daardoor ook wat minder ‘voorzichtig’ – systeem. In dat kader geven wij de volgende gezichtspunten:

- (i) Dubbele betaling is bij conservatoir beslag per definitie nog niet aan de orde. *Lindeteves* was ook een executoriale casus en de Hoge Raad heeft nooit geoordeeld dat in de conservatoire fase hetzelfde geldt.⁷⁸ Voorstelbaar is dat de beoordeling van het Risico wordt verschoven naar de executoriale fase. De Voorzieningenrechter in Amsterdam paste recent al die benadering toe.⁷⁹
- (ii) Voor dubbele betaling is vereist dat B het initiatief neemt om C (in een buitenlands forum) te dwingen tot betaling in weerwil van het beslag. Dat is een tamelijk agressieve stap van B en men kan zich zelfs afvragen of dat naar Nederlands recht niet een strafbaar feit oplevert van B, die immers probeert te bewerkstelligen dat het beslagen goed (de vordering) door betaling tenietgaat. De vraag is dan ook hoe vaak die stap daadwerkelijk gezet zal worden.

78 De doctrine wordt in de lagere rechtspraak wel ook toegepast voor conservatoir beslag, zoals bijvoorbeeld in *Llanos Oil/RBS*. Naar aanleiding van dat hofarrest werd ook in de Beslagsyllabus een bepaling opgenomen (thans G.12.3 E) die suggereert dat de *Lindeteves*-discussie reeds bij conservatoir beslag aan de orde is, hoewel zij niet met zoveel woorden de bewijslast voor de buitenlandse ‘erkenning’ bij de (aspirant-)beslaglegger legt.

79 Rb. Amsterdam (Vzr.) 23 april 2025, ECLI:NL:RBAMS:2025:3949, r.o. 4.10 (‘Pas in de executiefase wordt de vraag relevant of er een risico is op dubbele betaling in het licht van de erkenning van een Nederlands beslag in het buitenland.’).

- (iii) Voor dubbele betaling is bovendien vereist dat B *slaagt* in die poging om C tot betaling in weerwil van het beslag te laten veroordelen.⁸⁰ Zowel algemene regels van privaatrecht als het mogelijk strafbare karakter van die betaling doen ons vermoeden dat B daarin slechts bij uitzondering zal slagen. Dergelijke uitzonderingen zullen zich waarschijnlijk met name voordoen op deelgebieden, waarop (sommige) landen niet zullen accepteren dat betaling door (Nederlands) beslag geblokkeerd wordt. Denk aan arbeidsrecht en wellicht onderhoudsverplichtingen in het familierecht. Zonder empirisch onderzoek te hebben gedaan, zouden wij denken dat het blokkeren van vorderingen in de bancaire of handelssfeer in hun algemeenheid minder problematisch zal zijn.
- (iv) Zoals wij in paragraaf 7.6 hierboven signaleerden, kan de Nederlandse rechter de derde C ook *na* elders afgedwongen betaling aan B alsnog beschermen door het beslag op te heffen. Als C al onder het beslag heeft betaald *voordat* hij door B tot betaling wordt aangesproken, zal hij daaraan een (tegen)vordering op B ontnemen die hij ofwel meteen ter afweer (verrekening) tegen de vordering van B kan inzetten ofwel in het ergste geval zal moeten proberen te verhalen op B.
- (v) C kan zichzelf op voorhand beschermen tegen een vordering van B tot betaling in weerwil van beslag door (i) Nederlands recht op de overeenkomst met B van toepassing te verklaren, of (ii) meer specifiek een beding op te nemen dat bepaalt dat iedere betalingsverplichting wordt opgeschort indien ten laste van B beslag wordt gelegd (en dat iedere betaling onder het beslag C tevens bevrijdt jegens B). Op die manier hoeft C zich jegens zijn schuldeiser B niet langer op de beschermende werking van het (Nederlandse) recht te beroepen om een betaalverzoek af te wijzen, maar heeft hij een contractuele grondslag. Niet onmiddellijk valt in te zien waarom dat niet onder nagenoeg alle rechtstelsels zou werken (in ieder geval in rechtsrelaties die ter vrije beschikking van partijen staan). Met name als C een *'repeat player'* in het internationale rechtsverkeer is, zoals bijvoorbeeld een financiële instelling met een hoofdkantoor of filiaal in Nederland, mag bij C wellicht de deskundigheid aanwezig worden verondersteld om zich zo juridisch te beschermen tegen het Risico.⁸¹
- (vi) Internationaal opererende ondernemingen kunnen het aantal 'grensoverschrijdende' schulden dat zij hebben, beperken door te werken met lokale dochterondernemingen in plaats van met filialen. Had Lindeteves de heer Dekkers in dienst genomen van een lokale dochteronderneming in Indonesië, dan was een Nederlands derdenbeslag niet aan de orde geweest, en evenmin als RBS in New York via een dochteronderneming

80 Bovendien moet B er ook nog in slagen een eventueel veroordelend vonnis daadwerkelijk te incasseren.

81 Contra: Lord Hoffmann die in *Société Eram Shipping Co. v Hong Kong and Shanghai Banking Corp.* ([2003] UKHL 30 [55]) juist pleit voor meer bescherming voor banken: *'Banking is a highly regulated activity and each head office or branch has to comply with the laws of the jurisdiction in which it operates. If the courts of one country in which a bank operates exercise no restraint about using their sovereign powers of compulsion in relation to accounts maintained with that bank at branches in other countries, conflict and chaos is likely to follow.'*

had geopereerd. Dat is o.i. ook de standaardpraktijk:⁸² filialen lijken de uitzondering en dochtervennootschappen de norm.⁸³

- (vii) Het ver(der)gaand voorkomen van het Risico is niet ‘gratis’ in (rechts)economische zin. Tegenover het belang van bescherming van de derde-beslagene staat dat de mogelijkheid tot effectief verhaal – ook in internationale setting – belangrijk is voor het handelsverkeer, bijvoorbeeld omdat uitzicht op effectief verhaal handelaren zal aanmoedigen om leverancierskrediet te verstrekken en niet steeds vooruitbetaling of zekerheid te vragen. In de internationale praktijk van *asset tracing* en het innen van onbetaalde vonnissen is de grensoverschrijdende vordering ook een niet onbelangrijke klasse van verhaalsobjecten. In het licht van de uitgangspunten dat de schuldenaar met zijn hele vermogen voor schulden instaat en dat gerechtelijke uitspraken nagekomen moeten worden, moeten bepaalde assets dus niet te snel buiten de greep van schuldeisers worden geplaatst.
- (viii) Indien het Risico – met name in de conservatoire fase – minder snel als een beletsel voor (internationaal) derdenbeslag gezien zou worden, wordt (conservatoir) beslag via Nederland in meer gevallen mogelijk. In internationaal verband wordt het Nederlandse conservatoir-beslagregime als zeer (en misschien wel te) permissief beschouwd. De oorzaak van die internationale (en nationale)⁸⁴ kritiek op het Nederlandse systeem is echter niet gelegen in de problematiek die in dit artikel wordt besproken, en die bestaande kritiek zou op zichzelf dus niet zwaar moeten wegen bij een mogelijke herijking van de *Lindeteves*-leer.

Voldoende reden dus om na 70 jaar nog eens kritisch te kijken naar de logica van *Lindeteves*...

82 Behalve bij financiële instellingen, waarbij het erop lijkt dat filialen soms om regulatoire redenen de voorkeur genieten of genoten.

83 Van de 528.000 rechtspersonen die per 2025 in Nederland in het Handelsregister zijn ingeschreven, zijn er minder dan 7.300 nevenvestigingen van buitenlandse bedrijven. Zie <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/81588NED/table?dl=BD865>. Waarschijnlijk zijn het er nog aanzienlijk minder: buitenlandse rechtsvormen vallen in de categorie ‘Overig of onbekend’; deze klasse omvat naast rechtsvormen van buitenlandse ondernemingen o.a. ook het Europees economisch samenwerkingsverband (EESV), het doelvermogen, het fonds voor gemene rekening en onderlinge waarborgmaatschappijen.

84 Zie M. Meijssen & A.W. Jongbloed, *Conservatoir beslag in Nederland: zekerheid en pressiemiddel*, Den Haag: Raad voor de Rechtspraak 2010, die (p. 100 en *passim*) een onevenwichtigheid ten gunste van beslagleggers en ten nadele van beslagenen constateerden, die sinds hun rapport slechts zeer gedeeltelijk is geadresseerd.